

valamint a rendelkezésre vonatkozik, módszertani kérdések iránt kisebb az igény. A gyakorlati szakemberek számára azok a tájékoztató kiadványok hasznosak, melyek magát az információt, s nem csupán annak forrását tartalmazzák. A köz- és gazdasági életben tevékenykedő döntéshozó és irányító erők információszükségletére az jellemző, hogy a szaktudományi, műszaki ismeretek és az igazgatásra vonatkozó adatok mellett gazdasági, szociális, jogi, pénzügyi, politikai információkat is igényelnek, feladatukhoz alkalmazkodó válogatásban. A gyakorlati feladatok megoldásához szükséges információk biztosítására a ma működő tájékoztatási és dokumentációs intézmények sokkal kevésbé képesek, mint a kutatói információszükséglet kielégítésére.

AZ ÁLLAMPÖLÉGÁROK ÉS A TÁRSADALMI CSOPORTOK INFORMÁCIÓSZÜKSÉGLETE

A magánszemélyek és a társadalmi csoportok az érdeklődésük kielégítéséhez és feladataik megoldásához szükséges szakmai információkat általánosan érthető, áttekinthető és könnyen hozzáférhető formában igénylik. Az információhordozó eszközök e használói csoport számára különösen jelentősek. A szükséges információkat ismertetések megfelelő formáiban kell rendelkezésre bocsátani, miközben a tudományos-műszaki információkhoz való direkt hozzáférést is biztosítani kell.

Irodalomellátás a szakmai tájékoztató rendszerek tervezése szempontjából

A Német Szövetségi Köztársaság kormányának a tájékoztatási és dokumentációs tevékenység színvonalának emelése érdekében hozott programjával (I+D-program) összefüggésben az Institut für Dokumentationswesen keretében működő Szakmai tájékoztató rendszerek (Fachinformationssystemen - FIS) tervezésére létrehozott tervezőcsoport 1975 februárjában ülést tartott, melynek az volt a célja, hogy megfogalmazza az NSZK egyéni használói és dokumentációs szervei jövőbeni irodalomellátásának téziseit. A Nachrichten für Dokumentation c. folyóiratban (1975. 2. no. 47-49. p.) megjelent téziseket (Literaturversorgung unter dem Aspekt der Planung von Fachinformationssystemen) SZINAINÉ LÁSZLÓ Zsuzsa tömörítette.

A. IRODALOM A HASZNÁLÓK RÉSZÉRE

ÁLTALÁNOS KÖVETELMÉNYEK

1.1. Az irodalomellátást az általános tájékoztatási szolgáltatás részeként kell felfogni.

1.2 Az irodalom hozzáférhetőségét sok gyűjtőhelyen kell biztosítani. Gyűjtőhely alatt valamennyi, az 1973-as könyvtári tervben felsorolt létesítmény, valamint a főiskolai könyvtárak és az I+D-szervek értendők. A keresés, illetve a szervek minősége szerint két funkció különböztethető meg: a) utbaigazító funkció (a használnak azokhoz a szervekhez való igazítása, melyek a b) funkciónak eleget tudnak tenni); b) kiszolgáló funkció (a kérdés pontosítása, források megállapítása, a dokumentumok rendelkezésre bocsátása saját állományból vagy kölcsönzés útján). A funkciók az intézmények színvonalához és nem a gyűjtőhelyek típusához kötődnek, s adott esetben egybe is eshetnek.

1.3 Az irodalomellátáshoz mind a regionális, mind a szakterületi rendszer szükséges. Az ellátás fő terhé (a gyakran szükséges irodalom) a regionális szerkezet hordozza (az 1973-as könyvtári terv I-III. típusába tartozó könyvtárak). A specializált irodalmat a szakmai szerkezet megfelelő kiépítésével kell biztosítani.

1.4 Az irodalomellátás ezen a területen a FIS-könyvtárak (ezalatt a szakkönyvtárakat, a központi könyvtárakat, a gyűjtőköri együttműködésben résztvevő könyvtárakat és az I+D-szerveket értjük) és adott esetben további intézmények (pl. a levéltárak) révén valósul meg. A FIS-könyvtárak az 1973. évi könyvtári terv IV. fokozatának szabályai szerint működnek.

1.5 Valamennyi FIS felelős szakterülete irodalomellátásáért.

1.6 Egy FIS-en belül az I+D és az irodalomellátás között szervezeti kapcsolatnak vagy szerződés szerinti megállapodásnak kell fennállni.

1.7 A könyvtárak és az I+D-szervek között szoros kapcsolatot kell kiépíteni a használói igények jobb felismerése érdekében.

1.8 A forrásbeszerzés "fehér foltjait" az I+D-szerveknek és a könyvtáraknak közösen kell felkutatni és megszüntetni. Ide tartozik pl. az illetékes szakkönyvtárak speciális irodalomformákra vonatkozó normaelőírásainak fejlesztése.

1.9 Az új technológia alkalmazását (pl. mikroformátum, távközlés, stb.) az egyes FIS-ekben elő kell segíteni.

A KÖLCSÖNZÉSEL SZEMBENI KÖVETELMÉNYEK

2.1 A könyvtáraknak és a FIS egyéb létesítményeinek az országos kölcsönzési forgalomban közvetlenül rész kell venni (a szabályoknak megfelelően), adott esetben a külföldi könyvtárakkal is kölcsönzési kapcsolatba kell lépni.

2.2 A FIS kölcsönzési forgalmának szakmai felügyeletét a szakmai tájékoztatási központok (Fachinformationszentrum - FIZ) látják el. Átalánydíjas kölcsönzést kell biztosítani a FIS-ek számára.

2.3 A központi szakkatalógus tul költségeseknek és nem eléggé hatékonyak minősül.

2.4 Kivánatos viszont a központi szakfolyóiratkatalógusok kiépítése.

2.5 A központi szakkönyvtárak katalógusainak közreadása nem szükséges, kivételt alkotnak a szakkönyvtárak által szerkesztett szakk bibliográfiák.

2.6 A gyakran keresett irodalom beszerzése a regionális koncepciónak megfelelően történjen (regionális központi katalógus). Szükséges javítások; a) gyorsabb nyilvántartásba vétel a központi katalógusokban (személyi feltételek javítása, elektronikus adatfeldolgozás bevezetése, rövidített

cimleírások, stb.); b) közvetlen megrendelés a régiókon belül (ISBN-nyilvántartás, a monográfiák és folyóiratok regionális adatbankjának kiépítése); c) a megrendelések gyors kielégítése.

2.7 A folyóiratirodalom megrendelésénél a legrövidebb beszerzési utat kell biztosítani. Alternatíva: a) központi folyóiratkönyvtár (a British Library Lending Division mintájára); b) decentralizált folyóiratellátás az érdekelt könyvtárak közvetlen beszerzése útján. Ez utóbbi esetben azonban biztosítani kell a folyóiratoknak prézens állományban tartását a könyvtárakban és a másolóberendezésekkel való ellátást.

2.8 A nem publikált irodalom egy részét (kutatási jelentések, preprintek, laboratóriumi jelentések, stb.) nehezebb beszerzésük miatt minden illetékes helyen meg kell szerezni és fel kell dolgozni. Ezeknek a FIS egy gyűjtőhelyén (központi szakkönyvtár vagy gyűjtőköri együttműködés vezető könyvtára) kell rendelkezésre állni. A kooperatív beszerzés vagy a központi raktározás szervezeti kiépítésekor a kölcsönzést is szabályozni kell.

2.9 A főiskolai anyagok beszerzéséért és szolgáltatásáért a főiskolai könyvtárak felelősek. Gondoskodniuk kell arról is, hogy ezt az irodalmat is feltárják az illetékes L+D-szervek.

2.10 A hivatalos nyomtatványokat, térképeket, stb. a nemzeti könyvtáraknak kell gyűjteni.

B. A DOKUMENTUMOK FELTÁRÁSRA VALÓ BESZERZÉSE

ÁLTALÁNOS KÖVETELMÉNYEK

1.1 A dokumentumoknak a lehető leggyorsabban a feltárás rendelkezésére kell állni.

1.2 Az irodalom előállítóinak, a könyvtáraknak és az I+D-szerveknek a beszerzésnél együtt kell működniük.

1.3 A könyvtáraknak és az I+D-szerveknek együtt kell működni a feltárás terén.

1.4 Egy szakterület minden dokumentumát be kell szerezni, érdem szerinti válogatás nélkül.

1.5 A dokumentumoknak feltárás után egy központi helyen rendelkezésre kell állni.

PROBLÉMÁK

2.1 A könyvtárügy szervezete: tudományos könyvtárak; szakkönyvtárak; közművelődési könyvtárak; gyűjtőköri együttműködésbe bekapcsolódó könyvtárak. Fenntartóik a Szövetségi Köztársaság, az államok, a városok, stb.

2.2 A dokumentációügy szervezeténél: az I+D-szervek nagysága; kelő költségvetés hiánya; teljesen független I+D-szervek; egy intézet keretébe tartozó I+D-szervek.

2.3 Nézetek a könyvtárak és I+D-szervek kapcsolatáról:

2.3.1 Amennyiben a dokumentumok feltárásáról van szó, a könyvtárakkal szemben előnyben kell részesíteni az I+D-szerveket. A dokumentum feltárásra való átadását a könyvtár ügyvitelébe kell beépíteni. Amennyiben a dokumentumoknak a könyvtárhoz történő kölcsönzés (másolat) útján való beszerzése hosszú ideig tart, az I+D-szerveknek maguknak kell a releváns dokumentumokat vétel, csere, ajándék vagy megegyezés útján beszerezni. A használók irodalomellátásának feladatát külön kell választani a feltárás szükségleteitől. Az ütközést a két szükséglet között el kell kerülni.

2.3.2 Az I+D-szervek használják fel a könyvtárak beszerzési tapasztalatait, így pl. hozzanak létre közös szervezeteket meghatározott dokumentumfajták pl. a folyóiratok beszerzésére.

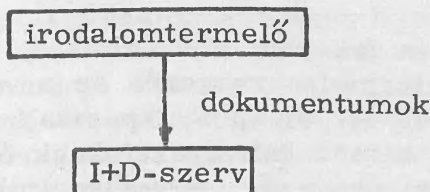
Az I+D-szerveknek az irodalomelőállításokkal való szoros kapcsolatait (a szakfolyóiratokkal, szerzőkkel való kapcsolatok, stb.) ki kell használni a tájékozódás és a beszerzés szempontjából. Az így megszerzett dokumentumokat (ill. azok másolatait) az I+D-szerveknek továbbítani kell az illetékes könyvtárhoz. A központi témákhoz tartozó dokumentumokat szerezzék be az I+D-szervek maguk, a periférikus témák anyagát átkölcsönözhetik ill. a feltárás történhet helyben is (a könyvtárban).

2.3.3 Bizonyos dokumentumfajták esetében a könyvtárak szolgáltatják az I+D-szerveknek a bibliográfiai adatokat (pl. a könyvkereskedelmi forgalomba nem kerülő anyagokról a Deutsche Bibliothek).

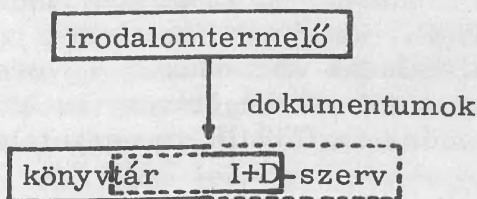
2.3.4 Az I+D-szervek a beszerzett dokumentumokat saját tájékoztató szolgáltatásaik számára használják fel. Az intézetek mellett működő I+D-szervek könyvtári feladatokat is ellátnak (helyi kölcsönzés) és bizonyos fokig szakkönyvtárként illeszkednek a kölcsönzési forgalomhoz. Az I+D-szervek beszerzett dokumentumaik címléírásait (lelőhelynyilvántartás) továbbítják a könyvtáraknak, a dokumentumokról másolatokat adnak egy központi könyvtárnak. A könyvtárak minden dokumentumfajtát gyűjtenek. Az I+D-szervek dokumentumai meghatározott időre a könyvtár rendelkezésére állnak.

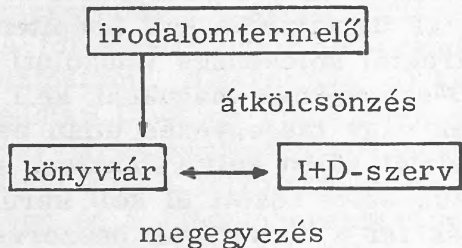
A DOKUMENTUMOK FELTÁRÁSRA VALÓ BESZERZÉSÉNEK LEEGYSZERŰSÍTETT ALAPMODELLJEI

Önálló I+D-szervek

Függő I+D-szerv a könyvtárban belül

A modellek elsősorban az önállóság, a dokumentumok beszerzésének és feldolgozásának problémáit veszik figyelembe. A további részletezésnek a következő szempontokon kell alapulni: dokumentumfajták; a dokumentumok eredete; a beszerzés módja; a beszerzés költségvetése; raktározás; a szerv felépítése és irányítása, személyzete; az I+D-szerv és a könyvtár funkciói; székhely; technikai felszerelés; a szakterület nagysága; finanszírozás.

Hogyan „dolgozik” a tájékoztatás?

M. KOROLEV

A Pravda 1974. szeptember 11-12-i számaiban, a lap tudományos rovatának helyettes vezetője tollából közölt cikk (Kak "rabotaet" informacija?) kivonatos fordítása SONNEVEND Péter munkája.

"Javitani kell a tudományos és műszaki tájékoztatást, biztosítani kell, hogy a technika, a technológia, a termelés-szervezés és a vezetés területén elért tudományos eredményekről, az élenjáró tapasztalatokról szóló adatokat rendszeresen továbbadják az érdekelt ágazatoknak és vállalatoknak... Növelni kell a szabadalmi tevékenység és szabadalmi tájékoztatás serkentő szerepét." - olvashattuk már az SzKP XXIV. kongresszusának határozatában is.

A Szovjetunióban egy sajátos "iparág", az országos tudományos és műszaki információs rendszer (OTMIR) jött létre, amelynek jelentős szerepe van a tudományos és műszaki haladás ütemének meggyorsításában, a gazdasági hatékonyság növelésében. A kilencedik öt éves tervidőszak éveiben (1971-1975) a többi ágazathoz hasonlóan az OTMIR is nagyot lépett előre a fejlődés útján.